

LENKA NÉMETH VÍTOVÁ

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Uwiedziony przez polską literaturę¹

***Budoucím čtenářům starých novin. Výbor polonistických textů Václava Buriana z let 1981–2014*, red. Jan Jeništa, Anna Militz, Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého, 2017, ss. 233**

Václav Burian, wybitny czeski polonista i tłumacz (m.in. Miłosza, Mrożka, Konwickiego) wyróżniony kilkoma nagrodami za przekład literatury polskiej, zmarł nagle 9 października 2014 roku, w wieku zaledwie 55 lat. Związany przez całe życie z Ołomuńcem, wyjeżdżał do Polski zawsze, gdy tylko było to możliwe². Równie często zapraszał polskich gości do siebie³ – do Ołomuńca⁴, a nawet do własnego domu (redaktorzy omawianego wyboru piszą, że swoje niezwykle zaangażowanie na rzecz promocji polskiej kultury w Ołomuńcu zwykł komentować z właściwym sobie poczuciem humoru: „(...) czuję się dziwnie, gdy rano wstaję i w łazience nie znajduje się właśnie jakiś Polak”⁵).

Wybór polonistycznych tekstów autorstwa Václava Buriana ukazał się w 2017 r., przygotowany przez dwoje młodych badaczy, ołomunieckiego polonistę Jana Jeništę i polską

¹ Tytuł odwołuje się do publikacji będącej istotnym kontekstem polonistycznych dokonań Autora omawianej publikacji: K. Kardyni-Pelikánová, *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka*, Warszawa 2003.

² Jak sam wspomina w wywiadzie dla „Tygodnika Powszechnego”, z którym przez wiele lat blisko współpracował: „Pod koniec lat 70. Polska podobała mi się coraz bardziej. A później zaczęły dziać się te cuda: papież, Miłosz, Solidarność... W końcu wsiąknęłam zupełnie”.

<https://www.tygodnikpowszechny.pl/duzo-poetow-malo-pisuarow-25234> (dostęp: 28.10.2017).

³ „Dla człowieka, który nie potrafi wyobrazić sobie własnego życia w dorosłości bez Polski, bez polskich przyjaciół, polskich książek, filmów, muzyki, będzie zawsze wszystkiego za mało”. *Budoucím čtenářům starých novin. Výbor polonistických textů Václava Buriana z let 1981–2014*, red. J. Jeništa, A. Militz, Olomouc 2017, s. 29. Jeśli nie podano inaczej, numery stron (ujęte w nawias) odnoszą się do recenzowanej publikacji, a cytowane fragmenty przedstawione zostały w przekładzie własnym.

⁴ W Ołomuńcu w 2016 roku zainaugurowano coroczne czesko-polsko-słowackie literacko-kulturalne spotkania połączone z przyznaniem Nagrody im. Václava Buriana, za osiągnięcia w twórczości poetyckiej i dialogu międzykulturowym w Europie Środkowej. Zob. <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=175&clanek=051737> (dostęp: 28.10.2017).

⁵ *Budoucím čtenářům starých novin*, op. cit., s. 27.

bohemistkę Annę Militz (której nazwisko łączone jest przede wszystkim z odkryciem przez nią w 2012 r. nieznanych dotąd listów Mileny Jesenskiej⁶).

Tom podzielono na trzy części, poprzedzone pogłębionym wstępem pióra redaktorów (*Agitator na rzecz polsko-czeskiego zbliżenia*, s. 7–29), uzupełnione listą przekładów książkowych ołomunieckiego tłumacza i wyborem bibliografii jego ważniejszych czasopiśmienniczych tekstów o tematyce polskiej. Na końcu zamieszczono krótkie polskojęzyczne (sic!) streszczenie⁷.

W pierwszych dwu częściach książki (*Świadek Historii*, s. 33–56; *Raporty z podróży*, s. 59–91) przedstawiono przeważnie krótkie teksty o charakterze reportażowym i refleksyjnym, publikowane pierwotnie w prasie codziennej (np. lokalne ołomunieckie „Hanácké noviny”), jak również w gazetach i czasopismach kulturalnych (głównie prestiżowych, np. „Prostor”, „Tvar”, „Literární noviny”, „Mosty”). W jednym z tekstów Václav Burian podzielił się swoim spostrzeżeniem, które odnosi się do popularnego w ostatnich dziesięcioleciach wątku wzajemnych fascynacji kulturowych, przenosząc punkt ciężkości z często powtarzanego „dlaczego” na nowe „po co”: „Zdaje się jednak, że może istnieć coś takiego jak zdrowa zazdrość. Polacy (...) w osiemdziesiątych latach polubili naszą literaturę (...) A my, przynajmniej czasami niektórzy, ja również, zazdrościmy Polakom walecznego patosu. Myślę, że to rodzaje zazdrości, z których może wyrastać przyjaźń”⁸.

W trzeciej, najobszerniejszej części (*Czytelnik literatury*, s. 91–217, co daje prawie 130 z 233 stron tomu), zawierającej wybór z licznych refleksji historyczno- i krytycznoliterackich oraz recenzji literatury pięknej, można najpełniej przekonać się tak o pogłębionej wiedzy, jak i wrażliwości krytycznoliterackiej Buriana. W tekstach poświęconych osobowościom i twórczości literackiej Miłosza, Gombrowicza, Krynickiego, ale również Wojtyły z jednej strony, a Stasiuka i Masłowskiej z drugiej, zawsze ujętych w odpowiednim kontekście, dzieli się spostrzeżeniami trafnymi, ale nie pozbawionymi obrazowości – jak przystało na dziennikarza (piszącego dla działów kulturalnych czasopism) i poetę⁹, np. o Miłoszu pisze: „Jego poezja jakby znajdowała się jednocześnie na dwu przeciwstawnych biegunach – konkretnego, przelotnego i niepowtarzalnego szczegółu oraz tego, co wzniosłe i wieczne: prawdy i sprawiedliwości (należy do nielicznych nowoczesnych poetów, którzy nie boją się posługiwać tymi wyrazami – i to z całą należną im powagą). A więc chyba, innymi słowy, poezja Miłosza dotyczy motyli skrzydeł i katedr jednocześnie” (s. 119). Z twórczości Wojtyły przypomina zwrotki: „Ziemia trudnej jedności. Ziemia ludzi/ szukających własnych dróg./ (...) Ziemia poprzez rozdarcie/ zjednoczona w sercach Polaków/ jak żadna” (s. 169)¹⁰. Są one niewątpliwie nie tylko bliskie czeskiemu odbiorcy za sprawą tematu utraty ojczyzny, toposu dobrze mu znanego, ale jednocześnie w subtelny sposób

⁶ W Polsce o tym nadzwyczajnym odkryciu informowała nawet prasa, np.: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,13783371,Nieznanne_listy_Mileny_Jesenskiej_Niezwykłe_odkrycie.html (dostęp: 28.10.2017).

⁷ Ze względu na to, że Václav Burian znany był jako przeciwnik porozumiewania się Czechów z Polakami i Polaków z Czechami przy pomocy języka angielskiego, decyzję o zamieszczeniu w tej książce właśnie – i wyłącznie – polskojęzycznego streszczenia należy odbierać jako gest szacunku ze strony redaktorów.

⁸ *Budoucím čtenářům starých novin*, op. cit., s. 68 i n.

⁹ V. Burian, *Czas szuflad. Wiersze wybrane*, tłum. L. Engelking, Kraków 1997.

¹⁰ Polski oryginał cytuję wg: <http://www.janpawel2.pl/centrumjp2/2069-karol-wojtya-poemat-qstanisawq> (dostęp: 28.10.2017).

przypominają one o losach historycznych Polski i źródle patriotyzmu, z którego słyną Polacy. W ówczesnym sporze o głębię powieściowego debiutu Masłowskiej Burian jednoznacznie staje po jej stronie: „A mógłby w ogóle Silny istnieć inaczej niż jako dzieło wyjątkowo utalentowanej autorki?” (s. 199). W każdym z tekstów porusza on nie tylko tytułowy temat (znaczenie Giedroycia czy Turowicza, krytycyzm Gombrowicza), ale wyjaśnia wiele białych plam na mapie polskiej literatury dostępnej czeskim odbiorcom.

Lektura książki potwierdza zafascynowanie Buriana językiem polskim również w warstwie leksykalnej – poprzez zauważalne polonizmy. Niektóre z nich odnotowują redaktorzy jako pozostawione z premedytacją (np. s. 70), inne pozostały bez komentarza, np. s. 42: „podzemní tisk” (zamiast „nezavislý tisk”, podobnie s. 167: „podzemní divadlo”), s. 63: „pustý obchod” (użył się zwrot „prázdný obchod”), s. 75: „Nepřenašejte nám hlavní město...” (po czesku raczej „Nestěhujte nám hlavní město...”), s. 168: „podzemní seminář” (zamiast „tajný seminář”). Jest pośród nich również jeden, który jednak wymagałby wyjaśnienia – s. 195: „dres” a „dresař”.

Z obowiązku recenzenckiego należy zauważyć, że publikacja zawiera bardzo nieliczne, drobne uchybienia edytorskie, np. we fragmencie „u nás se třeba přestává říká” powinien być ostatnim wyrazem bezokolicznik „říkat” (s. 74). Można też zadać pytanie, czy niemały i godny pogratulowania wysiłek redaktorki poświęcony przygotowaniu listy znaczących czeskojęzycznych pozycji o tematyce polskiej nie warto było wesprzeć, spotęgować wręcz, uzupełnieniem wyboru o najnowsze pozycje (choćby tylko książkowe), wydane w Polsce? Na przykład w napisanym w 1998 roku przez Buriana tekście poświęconym wzajemnym relacjom polsko-czeskim wymienione przez niego publikacje bibliograficzne (s. 50) mogły zostać przez redaktorów opatrzone komentarzem informującym o tego typu pozycjach wydanych później¹¹. Václav Burian z pewnością doceniłby kolejne kroki na rzecz polsko-czeskiego zbliżenia.

Na marginesie warto dodać, że dzięki doskonałemu wywiązaniu się Václava Buriana z roli pośrednika w przybliżaniu czeskiemu czytelnikowi literatury polskiej, książka może być inspirująca również w odniesieniu do literatury czeskiej – Burian, pisząc o określeniu Hrabala przez Stasiuka największym pisarzem chrześcijańskim (ze względu na nieobecność w jego twórczości zarzutów wobec ludzi lub świata, a wręcz przeciwnie, ich pełną afirmację, s. 188 i n.), może zainicjować nowe spojrzenie na twórczość tego wielokrotnie omawianego autora.

Tom *Budoucím čtenářům starých novin. Výbor polonistických textů Václava Buriana z let 1981–2014*, prezentujący w przejrzystym układzie rozproszone teksty znanego ołomuńskiego polonisty i tłumacza, wzbogacony o wartościowe redaktorskie uzupełnienia, niewątpliwie spełnia główny cel stawiany tego typu publikacjom – przekazanie odbiorcom nowych wartości, w tym przypadku tak dydaktycznych, jak również krytycznoliterackich. Dzięki tematycznemu uporządkowaniu tekstów i proponowanej liście bibliograficznej książka ta może z powodzeniem, przynajmniej w odniesieniu do znacznej części XX wieku, zastąpić brakujący od dziesięcioleci na rynku czeskim podręcznik do historii literatury polskiej (wraz z publikacjami autorstwa pardubickiego polonisty Petra Posledniego). Dodatkowo, sukcesywnie wprowadzane przez Buriana w czeski dyskurs historyczno- i teoretycznoliteracki kluczowe polskie terminy i ich objaśnienia – takie jak „zánik romantického

¹¹ Choćby Doroty Bielec, *Sprawy czeskie w polskich drukach drugiego obiegu*, Kraków 2008.

paradigmatu”, „malé vlasti” (małe ojczyzny), zostały tu zebrane i udostępnione szerokiemu gronu czeskich literaturoznawców, przekazując im tym samym najważniejsze impulsy polskiej refleksji literackiej ostatnich dziesięcioleci.

Bibliografia

Burian V., *Blankyt půlnoci*, Brno 2007.

Harák I., *Blankyt půlnoci svítí*, w: I. Harák, *Býýýt odněkud. Kritiky a studie k nové a novější české literatuře*, Praha 2010, s. 194–197.

Kardyni-Pelikánová K., *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistika literacka*, Warszawa 2003.

Loučení s Václavem Burianem, <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=146&clanek=061407> (dostęp: 28.10.2017).

Medale Wdzięczności dla Czechów solidarnych z Solidarnością, https://praga.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/archiwum/medale_wdzieczności_dla_czechow_solidarnych_z_solidarnością;jsessionid=E7F167D4ADA5BE9940D8CB5850B8269B.cmsap5p (dostęp: 28.10.2017).

Václav Burian, w: M. Sobotková et al., *Polonistika v Olomouci v minulosti a dnes / Polonistika w Ołomuńcu dawniej i dziś*, Olomouc 2014.